

Додаток
до рішення Сумської міської ради
«Про затвердження Плану місцевого
економічного розвитку міста Суми»
від __ липня 2019 року № __ - МР

ПЛАН
МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ МІСТА СУМИ

Mayors for
Economic Growth

Мери за Економічне
Зростання

Sumy
City Council

Сумська
міська рада

ПЛАН МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МІСТА СУМИ

Україна, липень 2019

Вступне слово міського голови

*Безглуздо продовжувати робити те ж саме
і чекати інших результатів.*

*Альберт Ейнштейн
(один із найвідоміших фізиків XX століття)*

Кожному з дитинства відомий вислів про те, що мій дім - моя фортеця. У цій фортеці є сильні сторони, які маємо розвивати, і слабкі сторони, котрі необхідно перетворити у можливості. Ніхто краще за нас самих не знає проблем, що нас турбують, наших потреб, сподівань та цінностей, які нами керують. Ми маємо вирішити, в якому місті хочемо жити та бажаємо, щоб жили наші діти в майбутньому. Рухаючись в одному напрямку - зможемо побудувати сприятливе середовище для життя, роботи та відпочинку.

Залучення широкого кола мешканців до процесу місцевого економічного розвитку забезпечує гнучкість, аполітичність, прозорість і підзвітність процесу. Ми прагнемо сформувати команду активних жителів, які знають, що в їх силах побудувати краще життя.

Ми готові до змін, бо хочемо бачити наше місто кращим. Саме тому у Сумах ведеться постійна робота щодо залучення інвесторів, удосконалення інвестиційного клімату в місті, що сприяє покращенню життя сумчан.

Разом із небайдужими сумчанами, науковцями, активістами, представниками бізнесу та влади в рамках ініціативи Європейського Союзу "Мери за економічне зростання" ми розробили План місцевого економічного розвитку.

Я дякую членам робочої групи з розробки Плану та всім сумчанам, хто долучився до цієї стратегічно важливої роботи.

Ваша думка - наш основний орієнтир. Чи побудуємо ми місто щасливих людей - залежить тільки від нас, нашої волі, віри, надії, компетенції.

Міський голова

Олександр Лисенко

Щоб отримати копію цього Плану, зверніться до:

Ім'я: Баранов Андрій Володимирович

Посада: секретар Сумської міської ради

Адреса: майдан Незалежності, 2

Телефон: +38(0542)700-568

Електронна пошта: andrii.baranov@smr.gov.ua

Веб-сайт: <https://smr.gov.ua/>

Зміст

Назва розділу/підрозділу

Вступне слово міського голови	2
Зміст	3
1. Резюме	4
2. Перелік таблиць, схем та малюнків	6
3. Перелік скорочень	7
4. Вступ до плану	8
5. Процес розробки Плану місцевого економічного розвитку	9
6. Місцевий економічний аналіз	
6.1. Аналіз місцевої економічної структури	10
6.2. Міжсекторальне співробітництво	11
6.3. Прозора, вільна від корупції адміністрація, що сприяє розвитку бізнесу	12
6.4. Доступ до фінансування	13
6.5. Земельні ресурси та інфраструктура	14
6.6. Правова та інституціональна база	15
6.7. Кваліфіковані трудові ресурси	16
6.8. Зовнішнє позиціонування та маркетинг	17
7. SWOT аналіз	19
8. Бачення та цілі	21
9. План дій	22
10. Схема фінансування	26
11. Показники моніторингу	27
Додатки:	
Додаток А. Класифікація підприємств за розміром (згідно Господарського Кодексу України)	30
Додаток В. Основні показники діяльності підприємств за їх розмірами у 2016, 2017 та 2018 роках	31
Додаток С. Оцінка співпраці на місцевому рівні	32
Додаток Д. Пропозиції кредитних ліній від українських банків для початку/розширення бізнесу	34
Додаток Е. Перелік незадіяних нежитлових приміщень комунальної форми власності, які можуть бути передані в користування (станом на 24.06.2019)	35
Додаток Є. Перелік незадіяних земельних ділянок комунальної форми власності, які можуть бути передані в користування (станом на 06.02.19)	37
Додаток Є. Кількісні та якісні показники ефективності реалізації (комунальне майно)	38
Додаток Н. Кількісні та якісні показники ефективності реалізації (земельні ділянки)	39
Додаток І. Правові та інституціональні умови	40
Додаток К. Динаміка зміни павантаження на одне вільне робоче місце за різними галузями діяльності	42
Додаток Л. Ситуація з кваліфікованою робочою силою	43
Додаток М. Шляхи досягнення балансу між попитом на кваліфіковані трудові ресурси і можливостями працевлаштування в муніципальній освіті – системний аналіз	46
Додаток N. Як місцевість сприймається її мешканцями	47

1. Резюме

Місто Суми - адміністративний центр Сумського району та Сумської області, який знаходиться в північно-східній частині України в історико-географічному краї "Слобожанщина" та лежить на берегах чотирьох річок: Псел, Сумка, Стрілка та Попадька. Область межує з Чернігівською, Полтавською, Харківською. Місту 367 років, тут проживає 265 598 тис. мешканців, загальна площа — 95,4 км², поділене на два райони: Ковпаківський та Зарічний. Суми знаходяться в 370 км. від столиці Києва та в 185 км. від Харкова. Також в межах міста є аеропорт, але він функціонує лише в режимі приватних перельотів. Окрім річок місто має інші водойми: Блакитні озера, озеро Чеха, Косівщинське водосховище. Міста-партнери: м. Кутаїсі (Грузія), м. Сінсян, провінція Хенань (Китайська Народна Республіка), м. Чжуцзі, провінція Чжецзян (Китайська Народна Республіка), м. Банська Бистриця (Словацька Республіка), м. Враца (Болгарія), м. Целле (Німеччина), м. Люблін (Польща), м. Гожув Велькопольський (Польща).

Розпад Радянського союзу залишив по собі не тільки незалежність нашої країни, але також своєрідні підходи менеджерів до управління організаціями. Застаріле бачення до планування та керування гальмує прогрес економічного зростання як приватних компаній, так і державних органів влади. Але світ змінюється, на сьогоднішній день розвиток в більшій мірі, забезпечує не вдале географічне розташування чи доступність до корисних копалин, а сучасні та ефективні підходи до управління та організації. СМР приєдналась до нової ініціативи Європейського Союзу - "Мери за економічне зростання - Mayors for economic growth (M4EG)", тому що бачення розвитку органу місцевого самоврядування співпадає з головною ціллю ініціативи, а саме бути провідником місцевого економічного зростання та створення нових робочих місць.

Протягом 2018 року спільно з представниками місцевого бізнесу, науковцями, представниками міської влади та громадою міста велась робота над планом економічного розвитку міста Суми.

Результатом спільних напрацювань став узагальнений SWOT - аналіз.

а) До сильних сторін міста можна віднести:

- низька податкова ставка для підприємців;
- істотна частка малого бізнесу (до 25 % у загальному обсязі реалізованої продукції) у виробничій сфері
- відкритість та готовність до співпраці ОМС з МСБ (доступна інфраструктура, кваліфіковані консультанти);
- наявність історичної та культурної спадщини міста.

б) До слабких сторін відносяться:

- недостатній рівень знань підприємців щодо започаткування та ведення бізнесу.
- складний процес отримання актуальних даних для підприємців та інвесторів.
- відсутній системний підхід до промоції міста.

в) Серед основних можливостей є :

- зростання обсягів доходів міського бюджету м. Суми починаючи з 2015 року, що забезпечує можливості для фінансування місцевих програм соціально-економічного розвитку;
- своєчасне виявлення та зупинення регулювання, яке руйнує або стримує розвиток малого і середнього підприємництва;
- удосконалення інфраструктури сприяння бізнесу;
- розробка маркетингової стратегії та бренду міста.

г) Серед загроз необхідно виділити:

- нестабільна ситуація в сфері міждержавних відносин (близькість до кордону з Росією);

- нерозуміння пріоритету місцевого економічного розвитку та недофінансування його функцій;
- зниження позитивного іміджу міста (репутації);

Було також сформоване бачення міста:

“Суми – це місто дружнє до інвесторів, де відкрити та вести бізнес можна легко та ефективно завдяки сприятливому діловому клімату, який забезпечує умови для розвитку будь-яких форм підприємництва. Місто допомагає мешканцям розвиватися, реалізувати їх творчі здібності, відкривати власну справу, створює можливості для гідного життя.

Суми - місто, яке приваблює туристів, відповідає всім сучасним трендам, само їх створює та поширює.”.

Відповідно до бачення сформовано цілі:

1. Забезпечити надання супровідних послуг для бізнесу та створення базової інфраструктури для його розвитку до кінця 2021 року.
2. Сформувати маркетингову політику СМР до кінця 2021 року.
3. Створити умови для розвитку сфери туризму до кінця 2021 року.

Для досягнення вищезазначених цілей потрібно реалізувати такі заходи:

1. Створення туристичного інформаційного центру.
2. Розробка маркетингової стратегії міста (концепція бренду, промоція бренду).
3. Розширення функціоналу Сумського Бізнес Хабу до Сталого центру підтримки бізнесу.
4. Розробка єдиного інформаційного порталу для підприємців - Сумський діловий портал.
5. Впорядкування нормативного регулювання діяльності суб'єктів МСП.
6. Школа амбасадорів міста.
7. Оновлення фінансово-кредитної політики СМР щодо підтримки суб'єктів МСП та впровадження сучасних механізмів фінансування МЕР.
8. Створення інформаційно-аналітичної системи “База НПА” (електронна система контролю версій НПА).

Для реалізації вищезазначених заходів планується використати **8 056 000** гривень, що за курсом НБУ на 26.07.2019 року становить **284 362,66** євро. З них **5 786 000** гривень (**204 235,58** євро) видатки міського бюджету м.Суми, що становить майже **72 %** від загального обсягу. З приватного сектору планується залучити **470 000** гривень (**16 590,19** євро). Нестача фінансування **1 800 000** гривень (**63 536,88** євро).

2. Перелік таблиць, схем та малюнків

Табл. 1: Класифікація підприємств за розміром (згідно Господарського Кодексу України)

Табл. 2: Основні показники діяльності підприємств за їх розмірами¹ у 2016, 2017 та 2018 роках

Табл. 3: Оцінка співпраці на місцевому рівні у м. Суми

Табл. 4: Пропозиції кредитних ліній від українських банків для початку/розширення бізнесу

Табл. 5: Перелік незадіяних нежитлових приміщень комунальної форми власності, які можуть бути передані в користування (станом на 24.06.2019)

Табл. 6: Перелік незадіяних земельних ділянок комунальної форми власності, які можуть бути передані в користування (станом на 06.02.19)

Табл. 7: Кількісні та якісні показники ефективності реалізації (комунальне майно)

Табл. 8: Кількісні та якісні показники ефективності реалізації (земельні ділянки)

Табл. 9: Правові та інституціональні умови

Табл. 10: Динаміка зміни навантаження* на одне вільне робоче місце за різними галузями діяльності

Табл. 11: Ситуація з кваліфікованою робочою силою

Табл. 12: Шляхи досягнення балансу між попитом на кваліфіковані трудові ресурси і можливостями працевлаштування в муніципальній освіті – системний аналіз

Табл. 13: Як м.Суми сприймається його мешканцями

Табл. 14: Показники моніторингу

Мал. 1: Розподіл компаній м. Суми за розмірами

Мал. 2: Обсяг реалізованої у 2018 році продукції класифікованими за розмірами підприємствами у % до загального обсягу реалізованої по економіці міста продукції в цілому

Мал. 3: Обсяг реалізованої промислової продукції за видами економічної діяльності у % до всієї реалізованої продукції у січні-квітні 2019 року

3. Перелік скорочень

АТО – антитерористична операція
ВК СМР – виконавчий комітет Сумської міської ради
ВО СМР – виконавчі органи Сумської міської ради
ВПО – внутрішньо переміщені особи
ВРУ – Верховна Рада України
ДЗРП СМР – департамент забезпечення ресурсних платежів Сумської міської ради
ДФЕІ СМР – департамент фінансів, економіки та інвестицій Сумської міської ради
ДФСУ – Державна фіскальна служба України
ЄС – Європейський Союз
ЗМІ – засоби масової інформації
Мал. – малюнок
МЕР – місцевий економічний розвиток
МЕРТ - Міністерство економічного розвитку та торгівлі України
МСБ – малий та середній бізнес
МСП – мале та середнє підприємництво
МТД – міжнародна технічна допомога
НГО – неурядова громадська організація
НПА – нормативно-правові акти
ООС – операція об'єднаних сил
ОМС – орган місцевого самоврядування
План, План МЕР – план місцевого економічного розвитку
СМР – Сумська міська рада
СПД – суб'єкти підприємницької діяльності
СумДУ – Сумський державний університет
(С)ЦПБ – (Сталий) центр підтримки бізнесу
Табл. – таблиця
ТІЦ – туристичний інформаційний центр
ФОП – фізична особа – підприємець
ЦНАП – центр надання адміністративних послуг
CIPE – Center for International Private Enterprise

4. Вступ до плану

Місто Суми приєдналося до ініціативи «Мери за економічне зростання» рішенням Сумської міської ради №3670-МР від 25 липня 2018 року “Про приєднання до ініціативи Європейського Союзу “Мери за економічне зростання”.

Суми розташовані у північно-східній частині України, на Слобожанщині. Через місто проходять автошляхи Н07, Н12, Р44, Р45, Р61, Т1901, а також гілка Південної залізниці. Місто має свій аеропорт, який працює лише в режимі приватних перельотів. Найближчий міжнародний аеропорт знаходиться на відстані 200 км у місті Харкові. Близькість розміщення до таких міст як Київ (370 км), Харків (185 км) та Полтава (175 км) надає місту логістичних переваг. Станом на 1 травня 2019 року населення Сум становить близько 262736 мешканців, а разом з підпорядкованими міськраді населеними пунктами - 265598. За національним складом близько 85% населення становлять українці. Середній вік населення за переписом 2001 року становив 37,0 років. Середній вік чоловіків на 3,6 років менше ніж у жінок (35,0 і 38,6 відповідно). У віці молодшому за працездатний знаходилося 49 915 осіб (16,9%), у працездатному віці - 191 770 осіб (64,8%), у віці старшому за працездатний - 53 624 осіб (18,1%). За статтю в місті переважали жінки, яких налічувалося 160 218 осіб (54,2%), тоді як чоловіків 135 629 (45,8%).

Станом на 1 січня 2014 року статеві-віковий розподіл населення був такий: до 14 років - 18 625 чоловіків, 17 718 жінок; від 15 до 64 років - 91 868 чоловіків, 109 096 жінок; 65 і старше - 11 646 чоловіків, 22 036 жінок.

На основі проведеного аналізу демографічної ситуації за 2000-2017 рр., було виявлено такі тенденції: щорічне зменшення кількості наявного населення по місту в середньому на 0,6% за 1 рік (спричинене негативним природнім та міграційним приростом); переважання негативного міграційного руху населення міста (станом на 2017 рік - 106 осіб), що утворюється переважно за рахунок внутрішньорегіональної та міжрегіональної міграції; останніми роками спостерігається позитивне значення показника міждержавної міграції (371 особа за 2017 рік). Така ситуація зумовлена складним економічним становищем як країни в цілому, так і регіону. Розглядаючи питання зайнятості, не потрібно забувати, що значна частина населення працює на умовах “тіньової зайнятості” (за підрахунками різних експертів - 25-30% від загальної кількості зайнятого населення).

Ця ініціатива спрямована на підтримку місцевого економічного розвитку шляхом сприяння економічному зростанню і створенню робочих місць, налагодженню партнерських відносин між муніципалітетами, громадянським суспільством та приватним сектором, що є важливим для нашого міста. План було розроблено робочою групою у взаємодії приватного сектору, науковців та місцевої влади.

План міста Суми відповідає потребам приватного сектору, науки та місцевого самоврядування. Він був розроблений з використанням даних, які були зібрані для розробки Стратегії розвитку міста Суми до 2027 року (статистичні дані, результати соціологічних досліджень, матеріали, зібрані під час проведення перших секторальних стратегічних сесій та стратегічної сесії “Формування бачення розвитку міста Суми”). План є додатковим, адже основним документом, який визначає пріоритети розвитку міста, є Стратегія розвитку, яка знаходиться на етапі розробки. Проте, описані в Плані місцевого економічного розвитку заходи та дії були запропоновані сумчанами на стратегічних сесіях, які відбувалися у 2018 році, та мали на меті залучення мешканців до розробки Стратегії розвитку міста Суми. Після опрацювання робочою групою з розробки Плану місцевого економічного розвитку міста Суми було обрано лише ті заходи та дії, які можуть дати максимальний ефект за короткий термін.

Видатки на реалізацію Плану будуть частково покриватися з бюджету міста Суми (94,16%) та за кошти приватного сектору (5,84%).

5. Процес розробки Плану місцевого економічного розвитку

Процес розробки плану місцевого економічного розвитку виконувався із залученням та встановленням співпраці між місцевою владою, бізнесом (приватний сектор) і громадськими організаціями з метою створення плідних довгострокових офіційних партнерств між владою, приватним сектором і неурядовими організаціями для більш сприятливої реалізації заходів процесу МЕР.

Розробку Плану місцевого економічного розвитку м. Суми здійснено робочою групою на п'яти засіданнях. Робоча група складалась з 26 осіб (10 - жінки), з яких 50% - представники влади, 12% - представники бізнесу, 19% - представники громадських організацій та 19% - науковці. Склад робочої групи затверджено розпорядженням міського голови від 18.06.2019 року № 213-Р. Також розробка Плану МЕР проводилася спільно з робочою групою з розробки проекту Програми підтримки малого і середнього підприємництва в м. Суми на 2020-2022 роки.

План розроблений з урахуванням пропозицій, наданих під час проведення протокольних засідань робочої групи, а також з урахуванням результатів 13 секторальних стратегічних сесій процесу розробки Стратегії розвитку міста до 2027 року. В обговореннях взяли участь міський голова, секретар Сумської міської ради, перший заступник міського голови, заступники міського голови з питань діяльності виконавчих органів, керівники профільних структурних підрозділів, комунальних підприємств, а також представники бізнесу, громадських організацій, громадські активісти, активні сумчани.

Під час кожної стратегічної сесії учасники мали можливість заслухати та обговорити презентацію відповідальних структурних підрозділів, задати питання міському голові, керівникам виконавчих органів, заступникам міського голови, а вже потім, поділившись на групи, виділити основні проблеми галузі, сформувані пропозиції їх вирішення, ранжувати, пріоритетизувати та проголосувати за них. Під час роботи над Планом МЕР використовувалися 2 великих дослідження, які проводилися в рамках розробки Стратегії розвитку міста Суми: “Дослідження цінностей та життєвих пріоритетів мешканців міста Суми” та “Дослідження якості надання послуг для населення міста Суми”.

Також у процесі розробки Плану місцевого економічного розвитку було використано “Прогноз економічного і соціального розвитку міста Суми на середньостроковий період” та документ “Профіль громади, SWOT-аналіз, сценарний аналіз та аналіз конкурентних переваг міста Сум (уточнені та доповнені за результатами соціологічних досліджень та секторальних стратегічних сесій)”. Це дало змогу об'єктивно та ґрунтовно проаналізувати ретроспективу, сучасний стан та прогностичні тенденції соціально-економічного розвитку міста Суми, зокрема, природно-ресурсний потенціал, господарський комплекс та підприємницьке середовище, демографічну та політичну ситуації, транспортну, екологічну, енергетичну, промислову та соціальну інфраструктуру міста, ділову та соціальну активність населення, фінансово-бюджетне забезпечення, інвестиційний клімат, управління та самоуправління місцевим розвитком та ін.

Робота над розробкою Плану місцевого економічного розвитку почалася восени 2018 року. Затверджено План МЕР міста Суми було рішенням сесії Сумської міської ради.

6. Місцевий економічний аналіз

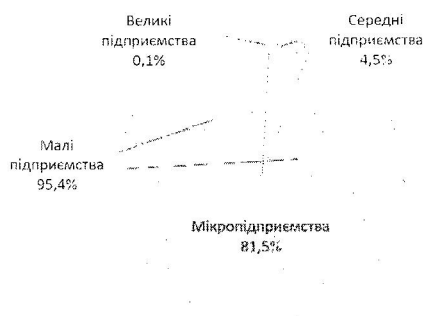
6.1. Аналіз місцевої економічної структури

Суми – індустріальне місто з промисловими традиціями (хімічна промисловість, будівництво, машинобудування), високим експортним потенціалом, сучасними підприємствами з новітніми технологіями виробництва, прикладами успішного розвитку підприємств з іноземними інвестиціями, зростаючими обсягами внутрішніх капітальних інвестицій упродовж останніх років. В місті наявні інфраструктурні об'єкти, які не використовуються повною мірою в поточний момент та можуть бути задіяні в господарському комплексі, наявні земельні ділянки, які можуть бути відведені під будівництво. Наявність залізничного і автомобільного сполучення надає можливості розвитку всіх видів економічної діяльності та спрощує побудову логістичних ланцюгів.

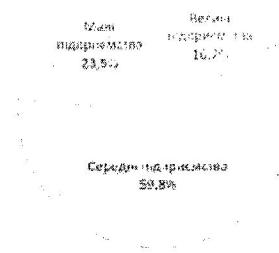
Усього у місті зареєстровано 20154 суб'єктів господарської діяльності, з яких 3050 – підприємства - юридичні особи і 17104 - ФОПи. З 3050 підприємств – юридичних осіб понад 600 - промислових. Перелік підприємств міста за розміром без врахування банків та бюджетних установ (табл. 1, додаток А) складається з 4 великих, 136 середніх та 2910 малих підприємств. 2486 з яких - мікропідприємства (фізичні та юридичні особи).

Активний розвиток малого та середнього бізнесу відбувався у межах тих ринкових ніш, що раніше займали великі містоутворювальні промислові підприємства, які на відміну від негативних фінансових результатів (сальдо) у 2016 та 2017 роках показали у 2018 році сукупний позитивний фінансовий результат до оподаткування у розмірі 781,6 млн.грн. (табл. 2, додаток В).

За обсягами реалізованої продукції у 2018 році найкращого показника 30.7 млрд. грн. або 59,8% від загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) по економіці міста в цілому, досягли підприємства середнього розміру. Малі підприємства завершили 2018 рік з показником 12.05 млрд. грн. або 23,5% від загального обсягу реалізованої продукції (з них 8,1% було реалізовано мікропідприємствами). Обсяг реалізованої продукції у 2018 році великими за розміром підприємствами склав 8,6 млрд. грн., або 16,7% від загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) по економіці міста в цілому.

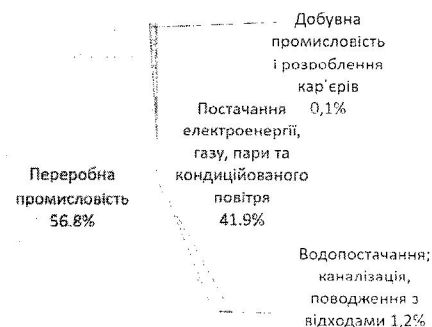
Мал. 1: Кількість підприємств міста Суми за розмірами

Мал. 2: Обсяг реалізованої у 2018 році продукції класифікованими за розмірами підприємствами у % до загального обсягу реалізованої по економіці міста продукції в цілому

У структурі реалізації більше половини складала продукція переробної промисловості (56.8 %), в якій в свою чергу, переважає продукція підприємств з виробництва хімічних речовин і хімічної продукції; машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування; з металургійного виробництва, виробництва готових металевих виробів, крім

машин і устаткування; з виробництва гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції. На другому місці за обсягами реалізованої продукції підприємства постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (41,9 %).

Мал. 3: Обсяг реалізованої промислової продукції за видами економічної діяльності у % до всієї реалізованої продукції у січні-квітні 2019 року

Прибутковими підприємствами, частка яких у загальній кількості становила 70,0%, отримано 2729,6 млн.грн прибутку, що на 0,2% більше, ніж у 2017 році. Основна його частина сформована у промисловості – 1483,6 млн.грн (54,4% від загальної суми прибутку), сфері оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів – 900,7 млн.грн (33,0%).

Підприємства міста у 2018 році забезпечили надходження до міського бюджету у розмірі 1043,2 млн. гривень, що становить 97,1 % до річного плану та на 198,8 млн. гривень, або на 23,5 % перевищує надходження за 2017 рік.

Результат зростання обсягів доходів міського бюджету м.Суми створює можливості реалізації місцевих програм соціально-економічного розвитку, направлених на підвищення інвестиційної привабливості міста, на покращення показників ведення ділової активності шляхом стимулювання започаткування та ведення бізнесу, а також шляхом подолання низького рівню обізнаності підприємців в аспектах ведення бізнесу. Негативний вплив на отримання необхідних результатів від реалізації даних програм може завдати зменшення кількості кваліфікованого персоналу за рахунок трудової міграції внаслідок малих заробітних плат та зменшення конкурентних позицій місцевих товаровиробників внаслідок приходу на ринок великих компаній.

6.2. Міжсекторальне співробітництво і взаємодія на місцевому рівні

Пріоритетним завданням влади є робота з поліпшення бізнес-клімату, створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього підприємництва, в т. ч. місцевих товаровиробників, запровадження механізму активної співпраці ОМС та суб'єктів малого і середнього підприємництва.

Для забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики, з 2013 року у місті працює консультативно-дорадчий орган - Громадська рада при виконавчому комітеті СМР.

У 2016 році з метою ефективної співпраці ОМС з представниками бізнес-спільнот та громадських організацій міста Суми, розпорядженням міського голови створено Координаційну раду з питань розвитку підприємництва.

Міській раді вдалось налагодити ефективні зв'язки з активним бізнес-середовищем міста, за сприяння влади представникам сумського бізнесу пропонується участь у торгових місіях, міжнародних ярмарках, форумах, семінарах, вебінарах, конкурсах, виставках.

До успішних форм співпраці можна віднести участь представників бізнесу та громадських організацій у стратегічних сесіях з розробки Стратегії міста Суми до 2027 року.

У 2019 році на умовах співфінансування проекту «Платформа IES – Інвестиції, підприємництво та стартапи», відкрито Сумський Бізнес Хаб - відкритий простір для кооперації, навчання та обміну ідеями представників бізнес-спільноти Сумщини, серед основних функцій якого коворкінг, освітні заходи та консалтингові послуги. Проект реалізовано спільно з Центром міжнародного приватного підприємництва (CIPE) і СумДУ на засадах SMART-спеціалізації, тобто як результат співпраці влади, бізнесу, науки та громадськості.

Завдяки співпраці з Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, з метою інформаційної підтримки започаткування власної справи та розвитку малого підприємництва, місто Суми взяло участь у проекті #StartBusiness Challenge, адаптувавши місцеві регуляторні акти для локалізації сервісу. Ця ініціатива надає можливість, за допомогою онлайн платформи, зареєструвати бізнес онлайн та отримати покрокові інструкції для відкриття власної справи, процедури отримання дозволів, інструкції щодо реєстрації бізнесу, розрахунку витрат на регуляторні вимоги тощо.

Щорічно з нагоди Дня підприємця проводиться конкурс «Золота перлина», де під час урочистої церемонії нагороджуються кращі представники малого та середнього бізнесу.

Оцінка співпраці на місцевому рівні у м. Суми (табл. 3, додаток С).

Сильною стороною співпраці на місцевому рівні є відкритість та готовність до співпраці ОМС. Можливістю для поглиблення співпраці влади, бізнесу та науки є розширення функцій Сумського Бізнес Хабу, таких як: підтримка кооперації у бізнесі та кластерних ініціатив; розвиток компетенцій щодо написання грантових заявок; допомога у складанні бізнес-планів, інвестиційних та інших проектів; розвиток бізнес-спільноти мейкерів; консультування з питань маркетингу, оподаткування та регуляторного середовища; прогнозування ринків, оцінка видатків та надходжень тощо.

Слабкою стороною можна вважати недостатній рівень зв'язків між бізнесом і науково-дослідними установами та університетами міста, а загрозою - політичні впливи на різних рівнях ОМС та бізнес-асоціацій.

6.3. Прозора, вільна від корупції адміністрація, що сприяє розвитку бізнесу

Міська рада та її виконавчий комітет постійно здійснюють заходи щодо висвітлення діяльності ОМС та актуальних питань життєдіяльності міста.

Інформаційний портал СМР у 2018 році посів перше місце серед веб-ресурсів обласних центрів за результатами моніторингу забезпечення доступу до публічної інформації міських рад.

Суми другий рік поспіль очолили рейтинг прозорості 50-ти найбільших міст України, складений Словацьким інститутом економічних і соціальних реформ (INEKO) разом з Міжнародним центром перспективних досліджень (МЦПД) у рамках проекту «Прозорі та фінансово здорові органи місцевого самоврядування в Україні». Із результатом 72% (рівень транспарентності «А-») місто посіло першу сходинку, покращивши попередній результат на 8,5%.

На засідання виконавчого комітету, пленарні засідання сесій міської ради є вільний доступ представникам інститутів громадянського суспільства, мешканцям міста, які беруть активну участь у обговоренні та розгляді питань життєдіяльності міста, реалізації місцевої політики.

Для роботи з електронними петиціями СМР використовує веб-платформу електронної демократії E-dem, створену Фондом Східна Європа у партнерстві з Держагентством з питань

електронного урядування України в рамках програми «Електронне врядування задля підзвітності влади та участі громади» (EGAP). За кількістю підтриманих петицій Суми – у трійці лідерів.

У 2018 році за результатами всеукраїнського моніторингу рівня забезпечення суб'єктами владних повноважень вимог Закону України «Про доступ до публічної інформації», проведеного Центром політичних студій та аналітики «Ейдос», у співпраці з Секретаріатом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, СМР посіла перше місце серед 24 міських рад обласних центрів. З показником 84,9%, Суми очолили рейтинг та потрапили до категорії «Високий рівень забезпечення доступу до публічної інформації».

Суми також очолили рейтинг за результатами моніторингу публічності процесу прийняття місцевих бюджетів на 2018 рік, проведений Громадським партнерством «За прозорі місцеві бюджети».

З метою підвищення рівня відкритості міської влади, впровадження інноваційних механізмів залучення громадськості до розподілу частини коштів міського бюджету, СМР щорічно проводить конкурс проектів, які реалізуються за кошти партиципаторного бюджету.

Сильною стороною та результатом заходів ОМС щодо прозорості адміністрації є низький рівень корупції в місті та її несприйняття мешканцями (порівняно з іншими містами України) за результатами четвертого всеукраїнського муніципального опитування громадян. Можливості для розвитку в цьому напрямку - вдосконалення інфраструктури сприяння бізнесу, створення єдиної муніципальної бази даних, забезпечення онлайн доступу до адміністративних послуг та спрощення дозвільних процедур, що полегшить започаткування/ведення бізнесу, а також мінімізує корупційні ризики.

Слабкою стороною є наявність проблем при проходженні дозвільних процедур, необхідних для започаткування підприємницької діяльності, початку будівництва, підключення до водопровідних мереж, серед загроз - брак фінансових, матеріальних, кваліфікованих кадрових ресурсів.

6.4. Доступ до фінансування

При відкритті своєї справи кредитні кошти часто є єдиним способом компенсувати відсутність стартового капіталу, що вкрай важливо на перших етапах запуску своєї справи.

У місті Суми найбільш вигідними для кредитування є 5 пропозицій від українських банків (табл. 4, додаток D).

Для створення сприятливих умов для розвитку бізнесу шляхом фінансової підтримки суб'єктів малого і середнього підприємництва було затверджено порядок надання фінансової підтримки суб'єктам малого і середнього підприємництва з міського бюджету м. Суми. Це кошти, які спрямовуються на часткову компенсацію суми, фактично витраченої суб'єктами малого і середнього підприємництва на сплату відсотків за користування коротко- і середньостроковими кредитами, що надані банками на реалізацію бізнес-планів суб'єктів малого і середнього підприємництва, під відсоткову ставку не більше ніж 30 % річних, за умови доведеної успішної реалізації бізнес-плану або його частини. Право на отримання відшкодування мають суб'єкти малого і середнього підприємництва, які зареєстровані як суб'єкти господарювання в м. Суми та здійснюють діяльність на території м. Суми.

Наявність фінансових ресурсів і доступ до фінансування практично завжди є серйозною проблемою для нових і малих підприємств. Цю потребу складно задовольнити на місцевому рівні, проте, певні заходи на місцях щодо залучення існуючих джерел фінансування можуть виявитися успішними. Необхідну інформацію про можливості фінансування МСБ мають три основні групи суб'єктів: представники приватного сектору (потенційні та дійсні бізнесмени); діючі фінансові установи та донорські організації; національні галузеві міністерства. Також для кращого інформування представників МСБ

Сумською міською радою було створено сектор грантової діяльності управління стратегічного розвитку міста, який в соціальних мережах розміщує інформацію про актуальні конкурси та гранти для бізнесу, можливих донорів та партнерів.

Отже, велика кількість програм міжнародної технічної допомоги для початку власного бізнесу та модернізації існуючого є суттєвими перевагами для багатьох підприємців. Проте мала обізнаність цих підприємців про ці програми суттєво знижує показники розвитку МСБ. Тому доцільним є проведення навчань для МСБ щодо можливостей використання негрошової та фінансової допомоги від міжнародних фондів та організацій, створення за участі бізнесу міських цільових програм, які сприятимуть розвитку МСБ, створення сприятливих умов для розвитку МСБ. Також міська програма відшкодування відсоткової ставки за кредитами для малого та середнього підприємництва є гарною можливістю для розвитку бізнесу. Можливою загрозою може бути незацікавленість МСБ у розвитку своєї діяльності на території міста Суми.

6.5. Земельні ресурси та інфраструктура

Станом на 01.10.2018 об'єктів комунальної власності територіальної громади міста Суми налічується 993 об'єкти орієнтовною площею 643 тис. кв. м, з них підлягає передачі в оренду 235,37 тис. кв. м. Фактично передано в оренду та користування 229,32 тис. кв.м. (561 договір), з них 135,49 тис. кв.м. передано за пільговими договорами.

Продовжується робота зі створення індустриального парку в м. Суми: 23.05.2018 року сесією Сумської міської ради було прийнято рішення «Про затвердження Концепції індустриального парку «Суми» та створення індустриального парку «Суми» (зі змінами, внесеними рішенням Сумської міської ради від 31.10.2018 №4069-МР).

04.12.2018 року наказом Мінекономрозвитку № 1828 Індустриальний парк «Суми» включено до Реєстру індустриальних (промислових) парків, що в подальшому дасть змогу залучити державну підтримку для його облаштування.

Рішенням виконавчого комітету Сумської міської ради від 16.01.2018 № 45 затверджено Комплексну схему розміщення тимчасових споруд для здійснення підприємницької діяльності на території міста Суми та їх архітектурного типу.

У 2018 році розроблено геопортал муніципальної геоінформаційної системи «Містобудівний кадастр м. Суми», який забезпечує вільний доступ до відкритої кадастрової інформації та дозволяє отримати первинні дані щодо умов використання та забудови територій міста. Робота по формуванню бази даних триває.

У сфері земельних відносин постійно проводиться значна робота щодо організації обліку земель, які надані в оренду, постійне користування та власність. Загальна площа міста складає 95,38 кв. км. Також ведеться робота щодо оновлення переліку незадіяних нежитлових приміщення комунальної власності, які можуть бути передані в оренду (табл. 5, додаток Е) та переліку незадіяних земельних ділянок комунальної форми власності, які можуть бути передані в користування (табл.6, додаток F).

У місті проводиться аналіз кількісних та якісних показників ефективності реалізації від здачі в оренду комунального майна (табл. 7, додаток G) та аналіз кількісних та якісних показників ефективності реалізації земельних ділянок (табл.8, додаток H).

Сильними сторонами міста Суми в сфері земельних ресурсів та інфраструктури є те, що місто має вільні земельні ділянки та комунальні приміщення для оренди. Слабкими сторонами є погане сполучення з містом - відсутність аеропорта та погана якість доріг міжобласного сполучення.

Можливістю для розвитку є те, що зараз в Україні спостерігаються швидкі темпи урбанізації, які призводять до збільшення міського населення та стимулюють розвиток бізнесу у різних сферах, створений індустриальний парк, який стане платформою для

залучення інвестицій у місто та слугуватиме місцем, де підприємці зможуть втілювати свої бізнес-проекти. Але нестабільна ситуація в сфері міждержавних відносин (близькість до кордону з Росією) є певною загрозою.

6.6. Правова та інституціональна база

Всі існуючі на сьогодні дослідження умов ведення бізнесу в Україні показують, що податкове навантаження є значною перешкодою для розвитку підприємств. Так згідно з щорічною оцінкою ділового клімату в 2016 році в рамках програми «Лідерство в економічному врядуванні» 35% підприємців оцінили високі ставки податків як негативний фактор, що впливає на діяльність МСП, та 27% визнали обтяжливим податкове адміністрування.

За оцінками Європейської Бізнес Асоціації 67% експертів оцінили якість податкового законодавства України негативно і вважають, що воно потребує вдосконалення. 35% опитаних вважають зміни до податкового законодавства (в рамках Закону №1797-VIII від 21 грудня 2016 року) неефективними та неякісними. Показовим у цьому плані є також те, що лише 3% оцінили діючий податковий режим, як сприятливий для ведення бізнесу та залучення іноземних інвестицій. Органи місцевого самоврядування мають можливість впливати на рівень оподаткування в частці місцевих податків і зборів до яких належать: податок на майно, єдиний податок, збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір.

У таблиці «Правові та інституційні умови» визначено основні проблеми, ступінь їх важливості та можливості їх вирішення на місцевому рівні (табл. 9, додаток J). СМР створює прозору систему партнерства з підприємцями міста для формування зрозумілої місцевої політики в сфері ведення бізнесу, забезпечує правовий захист бізнесу та спрощує адміністративні процедури, але проблеми стратегічного характеру потребують вирішення саме на загальнодержавному рівні.

Проблеми місцевих НПА регуляторного характеру можна вирішити за допомогою ряду організаційних заходів по аудиту та перегляду чинної бази НПА на наявність адміністративних бар'єрів з залученням представників МСП та посилення контролю за відслідковуванням впливів НПА регуляторного характеру на бізнес-середовище.

Проблематика НПА загальнодержавного рівня вирішується Президентом України, Верховною Радою України та Кабінетом міністрів України. Розуміючи практичну сторону проблем цього рівня СМР постійно звертається з відповідними конкретними пропозиціями щодо врегулювання проблемних питань, які виникають у сфері малого та середнього бізнесу. Протягом 2018 року було ініційовано, прийнято та направлено близько 10 звернень від Сумської міської ради з зазначених питань.

Враховуючи все вищевикладене, можемо сказати, що сильною стороною є зацікавленість Сумської міської ради у розвитку МСБ і, як результат - низька податкова ставка для підприємців, допомога у створенні та підтримці Сумського Бізнес Хабу. Водночас певна нерегульованість бази НПА регуляторного характеру, є слабкою стороною для розвитку бізнесу. Можливістю для розвитку в цій сфері є удосконалення законодавства на загальнодержавному рівні та аудит і постійна робота з НПА регуляторного характеру. Але нестабільна політична та економічна ситуація на загальнодержавному рівні та велика кількість реформ, які не є дієвими, але суттєво впливають на ведення бізнесу - становлять загрозу для розвитку МСБ.

6.7. Кваліфіковані трудові ресурси, інклюзивність

Людські ресурси залишаються основною продуктивною силою суспільства, що формують трудовий потенціал і забезпечують стабільний соціально-економічний розвиток міста.

За результатами вивчення ситуації на ринку праці міста Сумською міською радою постійно проводиться аналіз стану створення робочих місць, що значним чином впливає на рівень зайнятості.

З початку 2019 року в місті створено 2 521 робоче місце, що складає 47,6% запланованого на рік (5 300). Серед новостворених робочих місць 1 020 – у юридичних осіб та 1 501 – в малому бізнесі (zareestrovano 806 фізичних осіб як суб'єктів підприємницької діяльності, укладено 695 трудових договорів між підприємцями та найманими працівниками). Досліджується динаміка зміни навантаження на одне робоче місце (табл. 10, додаток К).

Ситуацію з кваліфікованою робочою силою можна назвати такою, де відчувається невелика нестача спеціалістів (табл. 11, додаток Л).

Найбільше робочих місць серед юридичних осіб створено на будівельних підприємствах – 159 (26,7%), в т.ч.: ТОВ «Зеніт-Брук» – 59, ТОВ «Будсвіт- Україна» – 42, ТОВ «Інстіл Україна» – 16; в промисловості – 116 (19,5%), у тому числі: ПрАТ «Технологія» – 15, ТОВ «Об'єднана деревообробна компанія» – 14, ТОВ «Гуала Кложерс Україна» – 10; в торгівлі – 76 (12,7%), у тому числі: ТОВ «Інтерагросандарт» – 10 (хімічна продукція), ТОВ «Вікен» – 9 (фармацевтичні товари), ТОВ «Прайд Автотех» – 7 (автозапчастини); в закладах охорони здоров'я – 68 (11,4%): ТОВ «Сумський регіональний «Медичний центр безпеки дорожнього руху» – 22 та його дочірнє підприємство «Центр медичних технологій» – 6; ТОВ «Медсоюз +» – 18, ТОВ «Медичний центр «Сехмет» – 8.

Це сприяло збільшенню кількості вакансій до початку року на 545 посад (в 1,9 рази) і на 01.06.2019 їх нараховувалось 1182, відповідно зменшилось навантаження безробітних на одне вільне робоче місце з 4 до 2 осіб.

Як наслідок, чисельність зареєстрованих безробітних зменшилась у порівнянні з початком року на 191 особу (7,3%) і на 01.06.2019 в Сумському міському центрі зайнятості обліковувалось 2410 безробітних.

У січні-травні 2019 року послугами служби зайнятості скористалися 4683 безробітних, працевлаштовано 2625 осіб, що становить 49,1% від планового показника. Серед працевлаштованих безробітних 682 особи мали додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню, 38 осіб з обмеженими фізичними можливостями, 18 осіб з числа учасників антитерористичної операції, 8 внутрішньо переміщених осіб.

Питома вага працевлаштованих безробітних за видами діяльності належить: промисловості – 25,0% та торгівлі – 16,0%.

Разом з тим, залишається кваліфікаційний дисбаланс між попитом на робочу силу та її пропозицією. Так, 58,2% безробітних (1402 особи) потребують працевлаштування на посади службовців (бухгалтери, економісти, юристи), тоді як, лише 32,7% вакансій, які налічувались на 01.06.2019, пропонувались для службовців (387 посад) і 67,3% – для робітників та осіб, які не мають професії, в основному електромеханіки, електромонтери, електрозварники, слюсарі.

З урахуванням усіх даних було проведено системний аналіз шляхів досягнення балансу між попитом на кваліфіковані трудові ресурси і можливостями працевлаштування в муніципальній освіті (табл.12, додаток М).

Найбільш поширені пропозиції щодо працевлаштування на посади: слюсарів, електромонтерів, електромеханіків; прибиральників, підсобних робітників; інженерів; водіїв;

економістів, бухгалтерів, касирів; інспекторів; кухарів, кондитерів, пекарів; продавців; машиністів; операторів поштового зв'язку; сестер медичних.

Пропонуються також посади керівного складу: начальники відділень Сумської дирекції ПАТ «Укрпошта», завідувачі виробництвом та завідувачі групи, керуючий магазином, начальник відділу КЗ СОР «Обласна база спецмедпостачання», начальник дільниці ТОВ «Керуюча компанія «Коменерго-Суми», начальник зміни ПАТ «Сумхімпром», начальник управління Держпродспоживслужби в Сумській області; посади викладачів, вчителів.

Серед пропозицій простої некваліфікованої праці, яка не потребує спеціальної підготовки, пропонуються вакансій офіціантів, двірників та дорожніх працівників, вантажників.

З метою зменшення рівня кваліфікаційного дисбалансу пройшли підготовку та перепідготовку за робітничими професіями та професіями, які сприяють самозайнятості, 115 безробітних, отримали кошти для започаткування власної справи 22 особи, 2 роботодавцям компенсовано єдиний внесок за працевлаштування 4 громадян, що потребують додаткових гарантій, проведено 87 семінарів з техніки пошуку роботи, якими охоплено 1556 осіб.

Також існують меморандуми про співпрацю між ВНЗ та підприємствами міста щодо подальшого працевлаштування випускників спеціальностей, які є затребуваними. Такі програми існують в Сумському державному університеті та Сумському національному аграрному університеті.

Отже, мала кількість вільних трудових ресурсів для відкриття нових підприємств, недостатня кількість висококваліфікованих робітників та рівень заробітної плати, який є нижчим за середній серед обласних центрів є слабкою стороною, проте існують програми співпраці між університетами та бізнесом щодо можливості навчання на спеціальностях, які необхідні бізнесу та відбувається поступове збільшення працюючого населення, яке проживає в місті Суми, що дозволить забезпечувати трудовими ресурсами підприємства та організації. Можливостями для розвитку у цьому напрямку є перекваліфікація працівників задля забезпечення фаховими спеціалістами наявних вакансій у різних підприємствах та установах, посилення відповідальності роботодавців за неналежні умови праці. Однак не можна виключати загрозу відтоку кваліфікованих кадрів та трудову міграцію. Також погіршення умов праці та низька оплата праці можуть негативно відобразитися на ситуації в сфері трудових ресурсів.

6.8. Зовнішнє позиціонування та маркетинг

Суми - туристичний центр Сумської області. Місто унікальних пам'яток архітектури: всього 87 пам'яток архітектури, серед яких є будівлі XVIII ст. (Воскресенська церква). Історична культурна спадщина є перлиною міста, але вона частково потребує реставрації.

Місто Суми славиться своїми традиційними фестивалями різного спрямування. Основні з них це: "Ніч музеїв", "Ніч міста", "Чехов фест", "Сурми України", "Extreme Style", «БахФест». На даний момент кожен фестиваль вже має свою історію та гостей, але потребує більшого фінансування для покращення та промоції серед інших міст, з метою залучення туристів.

Місто Суми - спортивне місто, яке має розбудовану спортивну інфраструктуру: легкоатлетический манеж СумДУ, басейн Олімпійський, ФЦ "Барса". Всього на території міста Суми функціонує 6 ДЮСШ та 12 спортивних клубів різного профілю.

Міста-партнери:

Банська
Бистриця,
СловачіяВрана,
БолгаріяГожув -
Велькопольсь-
кий, ПольщаКутаїсі,
ГрузіяЛьоблін,
ПольщаСуйсянь,
КитайЦелін,
НімеччинаЧжунці,
Китай

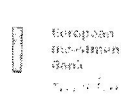
Для посилення зовнішнього позиціонування був створений відділ маркетингу, промоції та туризму управління стратегічного розвитку міста СМР, який розпочав роботу зі створення бренду міста та його впровадження. Запланована розробка маркетингової стратегії міста, яка буде доповнювати Стратегію розвитку міста. Розроблений сайт "Відвідайте Суми" (visit.sumy.ua); ведеться робота з інструментами digital маркетингу; забезпечується організація співпраці з готельним, ресторанним та туристичним бізнесом; розробляється програма "Управління туристичною привабливістю міста".

На питання «Який напрямок розвитку міста Суми, на Вашу думку, є сьогодні найважливішим?» 40,72% сумчан відповіли: «туризм, культура, відпочинок та оздоровлення» («Дослідження туристичного потенціалу м. Суми». Центр соціально-гуманітарних аспектів регіональних досліджень Сумського державного університету). Такі показники дають змогу зрозуміти, що розвиток туризму є попитом мешканців та потребує більшої уваги.

На даний момент відсутній механізм об'єктивного моніторингу кількості туристів в місті, окрім туристичного збору. Враховуючи показники по Україні: 2017 рік - надходження від суб'єктів господарювання туристичної галузі - 1,7 млрд грн, в 2018 році - 4,2 млрд грн. З цієї суми 90,7 млн грн склали надходження безпосередньо від туристичного збору, що складає лише 2,14%. Туризм зростає швидше, ніж загальноосвітова економіка: на 3,9% за 2018 рік, проти 3,2% в 2017 році (за даними МЕРТ). Тому об'єктивним показником ефективності цієї галузі є Туристична послуга - її кількість та якість.

Місто позиціонує себе, як надійного бізнес партнера. Є активним членом Асоціації міст України, тісно співпрацює з Асоціацією "Енергоефективні міста України", є підписантом Ініціативи ЄС "Угода мерів" та "Мери за економічне зростання", переможець всеукраїнського конкурсу "Кращі практики місцевого самоврядування".

Співпрацюємо у різних проектах з нашими партнерами:

7. SWOT аналіз

Внутрішні чинники: сильні та слабкі сторони	
Сильні сторони	Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> Відкритість та готовність до співпраці ОМС з МСБ (доступна інфраструктура, кваліфіковані консультанти). Висока активність бізнес-асоціацій. Відкритість та прозорість міської влади в сфері інформаційної політики. Низька податкова ставка для підприємців (з 2017 року найнижча в Україні). Збільшення зайнятого населення працездатного віку, яке проживає в місті Суми, що дозволяє забезпечувати трудовими ресурсами наявні підприємства та організації. Внутрішньообласний, міжобласний та міжнаціональний приплив молоді за рахунок існування університетів. Широка мережа освітніх закладів та центрів підвищення кваліфікації. Близькість розміщення з містами Київ, Харків, Полтава. Істотна частка малого бізнесу (до 25 % у загальному обсязі реалізованої продукції) у виробничій сфері. Збільшення позитивної динаміки інноваційної активності промислових підприємств (зростання питомої ваги реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі промислової продукції з 6,49 % у 2015 р. до 9,46 % у 2018 р., максимальне значення – 17,19 % у 2011 р.). Наявність індустріального парку "Суми". Визнання мешканцями історичної ідентичності міста (індекс гордості містян за своє місто вище середньоукраїнського рівня). Наявність історичної та культурної спадщини міста. Наявність фонду автентичних архітектурно-історичних пам'яток та пам'яток монументального мистецтва. Наявність музеїв різного тематичного спрямування пов'язаних з архітектурно-історичною спадщиною. Запровадження інновацій в екскурсійному обслуговуванні (3D екскурсії містом). 	<ol style="list-style-type: none"> Недостатній рівень знань підприємців щодо започаткування та ведення бізнесу. Складний процес отримання актуальних даних для підприємців та інвесторів. Наявність "тіньових" підприємств в місті. Неупорядкована база нормативно-правових актів. Відсутність стимулювання створення нових підприємств з боку СМР. Невідповідність структури попиту на робочу силу її пропозиції за видами економічної діяльності та професіями. Дефіцит робочої сили за окремими робітничими професіями. Недостатнє залучення ОМС до фінансування проектів та програм з освіти впродовж життя, перенавчання та перепідготовки осіб зрілого та похилого віку. Мала кількість вільних трудових ресурсів для відкриття нових підприємств Наявність проблем при проходженні дозвільних процедур, необхідних для започаткування підприємницької діяльності, початку будівництва, підключення до водопровідних мереж. Відсутність якісного залізничного та автомобільного сполучення, погана якість доріг міжобласного сполучення. Відсутність туристичної інфраструктури (ГПЦ, вказівники, туристичні маршрути тощо). Відсутній системний підхід до промоції міста.

17. Потужний науковий потенціал краєзнавців міста, широка мережа краєзнавчих гуртків.	
18. Пов'язаність Сумщини з видатними історичними особистостями, діячами культури, вченими, родинами сахаро-заводчиків, видатними спортсменами формує потенціал туристично-краєзнавчого інтересу.	
Зовнішні чинники: сприятливі можливості і загрози	
Можливості	Загрози
<ol style="list-style-type: none"> 1. Зростання обсягів доходів міського бюджету м. Суми починаючи з 2015 року, що забезпечує можливості для фінансування місцевих програм соціально-економічного розвитку. 2. Активізація програм підтримки малого бізнесу (за підтримки як міжнародних донорів, так і в межах місцевих програм). 3. Збільшення компетенцій у підприємців щодо ведення бізнесу, як наслідок збільшення прибутку підприємств та більш системне розуміння власного бізнесу та ринку. 4. Створення аутсорсингової моделі та делегування функцій по основним завданням процесу місцевого економічного розвитку. 5. Створення єдиного спільного ресурсу, де зібрана вся необхідна інформація для інвесторів, донорів та підприємців. 6. Своєчасне виявлення та зупинення регулювання, яке руйнує або стримує розвиток малого і середнього підприємництва. 7. Збільшення обізнаності мешканців, які прагнуть створити власний бізнес у секторальних можливостях та тенденціях ринку. 8. Впорядкування інформації щодо актуальних норм чинного законодавства в режимі реального часу. 9. Розширення заходів міських цільових програм, які сприятимуть розвитку МСБ 10. Перекваліфікація працівників задля забезпечення фаховими спеціалістами наявних вакансій у різних підприємствах та установах. 11. Розробка маркетингової стратегії та бренду міста. 12. Збільшення дохідної частини бюджету міста через створення нових підприємств в індустріальному парку. 13. Збільшення частки самозайнятих осіб 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зменшення кількості кваліфікованого персоналу за рахунок трудової міграції внаслідок малих заробітних плат та низького рівня безробіття. 2. Зменшення конкурентних позицій місцевих товаровиробників внаслідок приходу на ринок великих компаній. 3. Погіршення економічного стану в Україні. 4. Зменшення купівельної спроможності населення. 5. Політичні впливи на різних рівнях управління ОМС та бізнес-асоціацій. 6. Нестабільна ситуація в сфері міждержавних відносин (близькість до кордону з Росією). 7. Зниження позитивного іміджу міста (репутації). 8. Зменшення попиту на освіту впродовж життя, перенавчання та перепідготовку осіб зрілого та похилого віку внаслідок дефіциту фінансових ресурсів у населення, відсутності фінансування з боку інших стейкхолдерів (бізнес, профспілки, міська влада, тощо). 9. Зростання дефіциту робочої сили за окремими робітничими професіями внаслідок невиваженої політики регіонального замовлення на підготовку кадрів. 10. Недофінансування певних видаткових повноважень через можливе збільшення розриву у темпах зростання витрат бюджету міста над доходами. 11. Нерозуміння пріоритету місцевого економічного розвитку та недофінансування його функцій.

через розвиток дієвої системи освіти впродовж життя.	
14. Зростання рівня взаємодії освіти з бізнесом, запровадження програм дуального навчання.	
15. Активізація залучення роботодавців до формування програм підготовки робітничих кадрів відповідно до потреб ринку праці.	
16. Удосконалення інфраструктури сприяння бізнесу.	
17. Активізація співпраці підприємств з науковими та навчальними закладами міста щодо впровадження винаходів та інноваційних розробок у виробництво.	

8. Бачення та цілі

Бачення міста Суми:

Суми – це місто дружнє до інвесторів, де відкрити та вести бізнес можна легко та ефективно завдяки сприятливому діловому клімату, який забезпечує умови для розвитку будь-яких форм підприємництва. Місто допомагає мешканцям розвиватися, реалізувати їх творчі здібності, відкривати власну справу, створює можливості для гідного життя.

Суми - місто, яке приваблює туристів, відповідає всім сучасним трендам, само їх створює та поширює.

Основні цілі місцевого економічного розвитку міста Суми:

1. Забезпечити надання супровідних послуг для бізнесу та створення базової інфраструктури для його розвитку до кінця 2021 року
2. Сформувати маркетингову політику СМР до кінця 2021 року
3. Створити умови для розвитку сфери туризму до кінця 2021 року.

9. План дій

План дій з реалізації Плану місцевого економічного розвитку включає 8 заходів

Тематичний блок	Основні цілі	Дії / Ідеї проєктів	Тривалість (початок - завершення)	Партнери, що приймають участь	Орієнтовні витрати, UAH/ (еквівалент в Євро ¹)	Показники моніторингу / Результат (продукт) Індикатори та цілі	Результати / (підприємства) Індикатори та цілі
Зовнішнє позиціонування та маркетинг	Створити умови для розвитку сфери туризму до кінця 2021 року.	Створення туристичного інформаційного центру	01.01.2020-31.12.2020	Управління стратегічного розвитку міста, ГО, бізнес	900 000 UAH/ 31 768.44 EUR	Створено та забезпечено функціонування туристичного інформаційного центру; кількість та якість туристичних послуг; кількість суб'єктів туристичного бізнесу; кількість готелів; кількість туристичних маршрутів, розповсюдженої промо-продукції	1) Облаштований ТПЦ - 1 од. 2) Закуплене обладнання 3) Пройдено навчання персоналу ТПЦ 4) Досліджено та виявлено місця перебування туристів в місті 5) Відсоток відвідування загальної кількості туристів ТПЦ доведено до середнього показника по Україні 6) Розроблено та виготовлено промоційну продукцію, яка буде розміщена в ТПЦ 7) Створено комплекс електронної версії промоційних матеріалів
Зовнішнє позиціонування та маркетинг	Сформувати маркетингову політику СМР до кінця 2021 року	Розробка маркетингової стратегії міста (концепція бренду, промоція бренду)	01.06.2019-31.12.2021	Управління стратегічного розвитку міста, ГО, бізнес	840 000 грн/ 29 650.55 EUR	Впроваджена маркетингова політика міста, яка збільшує привабливість міста, залученість	1) Затверджена концепція маркетингової політики міста. 2) Розроблено комунікаційну концепцію бренду міста. (позиціонування, легенда, слоган).

¹ За курсом НБУ на 26.07.2019 (2832.92 грн за 100 євро)

							інвестицій та потік туристів	3) Розроблено візуальну концепцію бренда міста - основна ідея бренду та його візуалізація. 4) Розроблено логотип міста. 5) Розроблено брендбук міста (елементи та носії фірмового стилю) та правила його використання. 6) Розроблено план просування бренду міста. 7) Організовано та проведено презентацію бренду міста.
Правова та інституціональна база	Забезпечити надання супровідних послуг для бізнесу та створення базової інфраструктури для його розвитку до кінця 2021 року	Розширення функціоналу Сумського Бізнес Хабу до Сталого центру підтримки бізнесу	01.01.2020-31.12.2020	СумДУ, ГО, бізнес-асоціації	2 370 000 UAH/ 83 656,9 EUR	Кількість наданих послуг відповідно до функцій, їх якість відповідно до зворотнього зв'язку; Кількість створених робочих місць; Кількість успішних проакселерованих стартапів	Кількість наданих послуг відповідно до функцій, їх якість відповідно до зворотнього зв'язку; Кількість створених робочих місць; Кількість успішних проакселерованих стартапів	Кількість проведених заходів Розширення функцій Сумського Бізнес Хабу з 10 до 20
Земельні ресурси та інфраструктура								
Прозора, вільна від корупції адміністрація, що сприяє бізнесу								
Міжсекторальна співпраця та взаємодія на місцевому рівні								
Правова та інституціональна база	Забезпечити надання супровідних послуг для бізнесу та створення базової інфраструктури для	Впорядкування нормативного регулювання діяльності суб'єктів МСП	01.01.2020-30.06.2021	ДФЕІ СМР; Виконавчі органи Сумської міської	100 000 UAH/ 3 529,63 EUR	Своєчасне виявлення та зупинення регулювання, яке руйнує або стримує розвиток	Своєчасне виявлення та зупинення регулювання, яке руйнує або стримує розвиток	1) Кількість унікальних відвідувачів сторінки порталу для підприємців за рік – не менше 10000. 2) Частота оновлення порталу - щотижнево.
Прозора, вільна від корупції								1) Зроблено зовнішній аудит всіх місцевих НПА регуляторного характеру 2) Проведено зміни до діючих НПА в частині зауважень в висновках аудиту

адміністрація, що сприяє бізнесу	його розвитку до кінця 2021 року			ради, які є розробниками регуляторних актів, ГО, бізнес-асоціації	46 000 UAH/ 1 623,72 EUR	малої і середнього підприємництва	3) Налагоджено щорічне відслідковування неефективних ІНПА та їх скасування в цій частині
Міжсекторальна співпраця та взаємодія на місцевому рівні							
Зовнішнє позиціонування та маркетинг	Створити умови для розвитку сфери туризму до кінця 2021 року.	Школа амбасадорів міста	01.01.2020- 31.12.2021	КУ "Агенція промоції "Суми", СумДУ, ГО "Центр освіти протигом життя", бізнес	Навчені амбасадори (таксист, офіціанти, працівники готельної сфери) щодо маркетингової складової міста	1) Визначення осіб, які відповідають категорії амбасадор 2) Навчені амбасадори, які відповідають маркетинговій стратегії міста 3) Проведення щоквартальної перевірки тасним агентом відповідності кваліфікації амбасадорів	
Доступ до фінансування	Забезпечити надання супровідних послуг для бізнесу та створення базової інфраструктури для його розвитку до кінця 2021 року	Оновлення фінансово-кредитної політики СМР щодо підтримки суб'єктів МСП та впровадження сучасних механізмів фінансування МЕР.	01.01.2020- 31.12.2020	ДЗРП СМР; ДФЕІ СМР, ГО, бізнес-асоціації	3 000 000 UAH/ 105 894,81 EUR	Розвиток бізнесу в пріоритетних для міста напрямах: активізація підприємницької діяльності, підвищення рівня ділової активності	1) Запроваджено декілька сучасних механізмів фінансування МЕР 2) Прийнята програма надання фінансово-кредитної підтримки суб'єктам МСП
Правова та інституціональна база	Забезпечити надання супровідних послуг для бізнесу та створення базової	Створення інформаційно-аналітичної системи "База ІПА"	01.01.2020- 31.12.2021	ВО СМР, СумДУ, бізнес-асоціації, ГО	600 000 UAH/ 21178,96 EUR	Створення відкритого веб-ресурсу, що надає можливість громадянам	1) Створено, наповнено та запущено в експлуатацію портал роботи з ІПА 2) Проведено навчання відповідальних виконавців ВО СМР
Прозора, вільна від корупції							

адміністрація, що сприяє бізнесу	інфраструктури для його розвитку до кінця 2021 року	(електронна система контролю версій НПА)				знаходити повну та достовірну інформацію щодо актуальних норм чинного законодавства регіонального рівня у режимі реального часу з урахуванням змін..	3) Проведено поєднане дослідження дієвості та зручності роботи з НПА
-------------------------------------	---	--	--	--	--	--	--

10. Схема фінансування

Дії	Орієнтовні витрати, грн / ЄВРО	Джерела фінансування, грн / ЄВРО ¹				Нестача фінансу- вання, UAH / ЄВРО	Пр и- міт ки
		Місцевий бюджет	Бюд- жети вищо- го рівня	Приватний сектор	До- нори		
Створення туристичного інформаційного центру	900 000 UAH/ 31 768,44 EUR	900 000 UAH/ 31 768,44 EUR	-	-	-	-	-
Розробка маркетингової політики міста	840 000 UAH/ 29 650,55 EUR	840 000 UAH/ 29 650,55 EUR	-	-	-	-	-
Розширення функціоналу Сумського Бізнес Хабу до Сталого центру підтримки бізнесу	2 370 000 UAH/ 83 656,9 EUR	400 000 UAH/ 14 119,30 EUR	-	470 000 UAH/ 16 590,19 EUR	-	1 500 000 UAH/ 52 947,40 EUR	-
Розробка єдиного інформаційного порталу для підприємців - Сумський діловий портал	200 000 UAH/ 7 059,65 EUR	200 000 UAH/ 7 059,65 EUR	-	-	-	-	-
Впорядкування нормативного регулювання діяльності суб'єктів МСП	100 000 UAH/ 3 529,63 EUR	100 000 UAH/ 3 529,63 EUR	-	-	-	-	-
Оновлення фінансово-кредитної політики СМР щодо підтримки суб'єктів МСП та впровадження сучасних механізмів фінансування МЕР.	3 000 000 UAH/ 105 894,81 EUR	3 000 000 UAH/ 105 894,81 EUR	-	-	-	-	-
Школа амбасадорів міста	46 000 UAH/ 1 623,72 EUR	46 000 UAH/ 1 623,72 EUR	-	-	-	-	-
Створення інформаційно-аналітичної системи "База НПА"	600 000 UAH/ 21 178,96 EUR	300 000 UAH/ 10 589,48 EUR	-	-	-	300 000 UAH/ 10 589,48 EUR	-
Загалом	8 056 000 UAH/ 284 362,66 EUR	5 786 000 UAH/ 204 235,58 EUR	-	470 000 UAH/ 16 590,19 EUR	-	1 800 000 UAH/ 63 536,88 EUR	-

¹ За курсом НБУ на 26.07.2019 (2832,9175 грн за 100 євро)

II. Показники і механізми моніторингу

Система моніторингу Плану передбачає систематичний розгляд ходу виконання як основних дій, так і чітко спланованих в їх рамках заходів, розгляд безпосередніх та кінцевих результатів, досягненню яких вони сприяли (табл. 14 “Показники моніторингу”).

З метою виконання Плану місцевого економічного розвитку м. Суми у межах встановлених часових рамок, робочою групою з розробки Плану сформовано Комітет з моніторингу виконання Плану. До складу Комітету увійшли: представники виконавчого органу місцевого самоврядування за тематичними напрямками, представники бізнесу та громадських організацій. Засідання комітету заплановано проводити у другий четвер кварталу, наступного за звітним та у випадках необхідності прийняття управлінських рішень, право на прийняття яких не делеговане особам, уповноваженим на щоденне управління тимчасовими структурами, створеними для координації, управління, нагляду за впровадженням дій і заходів Плану. Особи, відповідальні за координацію застосування найкращих практик управління переліком дій плану як одним цілим, повинні надавати звіти про впровадження Плану до Комітету з моніторингу його виконання не пізніше 15.08.2019 р., 15.02.2020 р., 15.08.2020 р., 15.02.2021 р., 15.08.2021, 15.02.2022, 15.08.2022 та 31.12.2022. Особи, відповідальні за розробку, управління та впровадження переліку взаємопов'язаних дій Плану та за трансформацію за тематичними напрямками діяльності, повинні щоквартально звітувати перед Комітетом щодо ходу виконання взаємопов'язаних дій та досягнення запланованих результатів. Особи, відповідальні за розробку та впровадження кожної окремої дії Плану, повинні звітувати перед відповідальним за тематичний напрям від Комітету про хід виконання делегованої дії, про статус її певних цільових аспектів у визначених контрольних точках, а також під час виникнення проблем та при потребі внесення суттєвих змін до змісту, часових рамок, якості результатів від впровадження дії та витрат на її виконання.

За результатами засідань Комітету з моніторингу виконання Плану щопівроку планується формувати Звіти про виконання Плану місцевого економічного розвитку, направляти їх до національного офісу Ініціативи «Мери за економічне зростання» та оприлюднювати на сайті Сумської міської ради.

Таблиця 14. Показники моніторингу

Дії / Ідеї проектів	Тривалість (початок-заверш.)	Очікувані результати			
		з 1-го по 6-й місяць	з 7-го по 12-й місяць	з 13-го по 18-й місяць	з 19-го по 24-й місяць
Створення туристичного інформаційного центру	01.01.2020-31.12.2020	1) Розробка концепції ТІЦ 2) Організаційні заходи забезпечення функціонування ТІЦ	3) Забезпечено матеріально-технічну базу для функціонування центру (виділено приміщення, закуплено обладнання, проведено навчання персоналу);	4) Проведено навчальні заходи для зацікавлених сторін; 5) Проведено дослідження та виявлено місця перебування туристів в місті 6) Розроблено 20 туристичних маршрутів	7) Забезпечено інформаційну підтримку діяльності ТІЦ 8) Створено інтерактивні інструменти 9) Розроблено промо-продукцію
Розробка маркетингової політики міста (концепція бренду, промоція бренду)	01.06.2019-31.12.2021	1) Розробка комунікаційної концепції бренду міста (позиціонування, легенда, слоган) 2) Розробка візуальної концепції бренду міста – основна ідея бренду та її візуалізація 3) Розробка концепт-дизайна логотипу	4) Розробка логотипу міста та правил його використання 5) Розробка брендбуку міста (елементи та носії фірмового стилю)	6) Розробка плану просування бренду міста 7) Організація та проведення презентації бренду міста	
Розширення функціоналу Сумського Бізнес Хабу до Сталого центру підтримки бізнесу	01.01.2020-31.12.2020	1) Розроблена організаційно-функціональна структура розширеного бізнес-хабу; 2) Розроблена організаційна структура розширеного бізнес-хабу; 3) Розроблені показники результативності; 4) Визначені приміщення, персонал, необхідне обладнання та програмні забезпечення	5) Розроблений та затверджений бюджет проекту 6) Завершено закупку обладнання, програмного забезпечення Завершена інсталяція обладнання, програмного забезпечення, набраний персонал		

Розробка єдиного інформаційного порталу для підприємців - Сумський діловий портал	01.01.2020-31.12.2021	1) Визначення цільової аудиторії та основних завдань порталу 2) Визначення структури порталу 3) Розробка елементів інтерфейсу 4) Дизайн інформаційної структури порталу, візуалізація змісту та функціоналу	5) Розробка контенту та компіляція 6) Створення інформаційної платформи	7) Тестування	8) Введення у промислову експлуатацію
Впорядкування нормативного регулювання діяльності суб'єктів МСП	01.01.2020-30.06.2021	1) Зроблено зовнішній аудит всіх місцевих НПА регуляторного характеру	2) Проведено зміни до діючих НПА в частині зауважень в висновках аудиту	3) Налагоджено щорічне відслідковування неефективних НПА та їх скасування в цій частині	
Школа амбасадорів міста	01.01.2020-31.12.2021	1) Визначено концепцію школи амбасадорів	2) Забезпечено матеріально-технічна база для функціонування школи	3) Проведення навчання персоналу школи амбасадорів	4) Здійснено перший випуск амбасадорів міста
Оновлення фінансово-кредитної політики СМР щодо підтримки суб'єктів МСП та впровадження сучасних механізмів фінансування МЕР.	01.01.2020-31.12.2020	2) Прийнята програма надання фінансово-кредитної підтримки суб'єктам МСП	1) Запроваджено декілька сучасних механізмів фінансування МЕР		
Створення інформаційно-аналітичної системи "База НПА"	01.01.2020-31.12.2021	1) Підготовка технічного завдання системи. 2) Оголошення тендеру.	3) Визначено переможця тендеру	4) Проведено тестову експлуатацію системи.	5) Введено в промислову експлуатацію системи

Таблиця 1: Класифікація підприємств за розміром (згідно Господарського Кодексу України)

Тип	Кількість співробітників	Річний оборот, Євро
Малий бізнес	<50	Менш ніж 10 мільйонів
Середній бізнес	50 – 250	Від 10 до 50 мільйонів
Великий бізнес	Понад 250	Понад 50 мільйонів
Мікро-бізнес (Приватний підприємець)	<10	Менш ніж 2 мільйони

Таблиця 2: Основні показники діяльності підприємств за їх розмірами* у 2016, 2017 та 2018 роках

	Великі підприємства			Середні підприємства			Малі підприємства					
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018	з них мікропідприємства		
Кількість підприємств, од/	4	4	4	130	139	136	2538	2772	2910	2138	2372	2486
у % до загальної кількості підприємств міста	0,1	0,1	0,1	4,9	4,8	4,5	95	95,1	95,4	80	81,4	81,5
Кількість зайнятих працівників, осіб/	16124	14227	9030	22835	25054	27985	14585	14350	14934	5836	5417	5795
у % до загальної кількості зайнятих працівників на підприємствах міста	30,4	26,5	17,4	42,7	46,2	53,9	27,2	27,6	28,7	10,9	11,1	11,2
Кількість найманих працівників, осіб/	16124	14227	9030	22830	25052	27978	14009	14350	14405	5289	5417	5299
у % до загальної кількості найманих працівників на підприємствах міста	30,4	26,5	17,6	43,1	46,7	54,4	26,5	26,8	28	10	10,1	10,3
Витрати на оплату праці, млн. грн/	1015,7	1180,7	1201	1449,2	2021,6	2626,8	455,3	687,8	858,4	143500	212200	252,3
у % до загальних витрат підприємств міста на оплату праці	34,8	30,3	25,6	49,6	52	56,1	15,6	17,7	18,3	4,9	5,5	5,4
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), млн. грн/	6272,5	7031,4	8573,257	19708,4	25486,9	30713,645	8376,5	10193	12052,217	2802,1	3275,9	4146,7
у % до загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) по економіці міста в цілому	18,2	16,4	16,7	57,4	59,7	59,8	24,4	23,9	23,5	8,2	7,7	8,1
Фінансовий результат (сальдо) до оподаткування, млн. грн	-262,3	-407,7	781,6	723	950,8	-1645,8	250,3	-301,7	472,4	-1,3	-585,8	154,2
Рівень рентабельності операційної діяльності, %	14,7	5,5	9,5	8,6	7,7	-4,2	9,9	8,9	8,1	7,3	7,2	6,8

* Дані наведено без урахування результатів діяльності банків і бюджетних установ та без урахування зміни підприємств змін основного виду економічної діяльності

Таблиця 3: Оцінка співпраці на місцевому рівні

Назва та/або функція (сфера/тема якої вона стосується)	Залучені інституції/ особи	Досягнення (на етапі планування, реалізації проекту, надання послуг, на постійній основі або періодично/ разово)	Оцінка: корисно чи не корисно
Забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації місцевої політики	Громадська рада при виконавчому комітеті (дорадчий орган). Молодіжна рада при Сумському міському голові (дорадчий орган)	Періодично, не рідше одного разу на квартал	Частково корисно
Консультації ОМС та громадських організацій підприємців з питань місцевої регуляторної політики	Координаційна рада з питань розвитку підприємництва	Періодично, не рідше одного разу на квартал	Частково корисно
Розгляд проектів міських програм розвитку малого і середнього підприємництва та здійснення контролю за ходом виконання їх заходів	Координаційна рада з питань розвитку підприємництва	Періодично, не рідше одного разу на квартал	Частково корисно
Розгляд суперечних питань, що виникають у сфері підприємництва та підготовка рекомендацій щодо їх розв'язання	Координаційна рада з питань розвитку підприємництва	За потреби	Частково корисно
Створення розвитку підприємницької ініціативи	Координаційна рада з питань розвитку підприємництва	На постійній основі	Частково корисно

Популяризація ефективної соціально-відповідальної підприємницької діяльності	Координаційна рада з питань розвитку підприємництва	На постійній основі	Частково корисно
Підтримка місцевого бізнесу та розвитку підприємництва	Центр міжнародного приватного підприємництва CIRE, СумДУ	На постійній основі	Корисно
Проведення рейтингу «Золота перлина» (заохочення розвитку суб'єктів малого та середнього підприємництва)	Суб'єкти малого та середнього підприємництва міста	Щорічно	Частково корисно
Інформаційна підтримка започаткування власної справи	Міністерство економічного розвитку і торгівлі України	На постійній основі	Корисно
Сприяння участі представників сумського бізнесу у торгових місіях, міжнародних ярмарках, форумах, семінарах, вебінарах, конкурсах, виставках	Центр інформаційної підтримки бізнесу м. Суми, Сумська торгово-промислова палата. High-Tech Office Ukraine, Асоціація підприємств промислової автоматизації України, громадська організація "Рада молодих вчених", Сумський державний університет	На постійній основі	Частково корисно

Таблиця 4: Пропозиції кредитних ліній від українських банків для початку/розширення бізнесу

Банк	Процентна ставка	Додаткова комісія	Сума	Термін видачі кредиту	Застава
Приват-Банк	19%		Від 500 тис. грн до 10 млн грн.	Від 1 до 5 років	Нерухомість, обладнання, автотранспорт, додатково - доручення від фізичної особи - власника бізнесу
ОшадБанк	від 18,2%	комісія при видачі від 0,2%	До 10 млн грн.	до 3 років	Нерухоме та рухоме майно, майнові права, порука
Альфа Банк	Фіксована на весь термін кредитування	Разова комісія 0,9% від суми кредиту, мин. 2000 грн.	До 7,5 млн грн	12 місяців	Без застави
			До 100 млн грн	36 місяців	Застава (нерухомість, транспорт, обладнання)
ТАС24 Бізнес	0,00%	1,99% щомісяця	До 1 млн грн	36 місяців	Без застави
ОТР	36%	0,85% щомісяця	До 300 тис. грн	до 60 місяців	Без застави

Додаток Б

Таблиця 5: Перелік незадіяних нежитлових приміщень комунальної форми власності, які можуть бути передані в користування (станом на 24.06.2019)

№ з/п	Адреса об'єкту	Орієнтовна площа потребує уточнення, кв. м	Примітка
1	вул. Івана Сірка (Д.Коротченка), 25	8,9	нежитлове приміщення
2	вул. Івана Сірка (Д.Коротченка), 25	14,7	нежитлове приміщення
3	вул. Романа Атаманюка (40р.Жовтня), 49а	17	нежитлове приміщення
4	вул. Герасима Кондратьєва, 122 (підвал)	540,3	нежитлове приміщення
5	вул. Кіровоградська, 4	298,3	нежитлове приміщення
6	вул. Воскресенська, 12	251,1	нежитлове приміщення
7	пр-т Курський, 127 (підвал)	47,7	нежитлове приміщення
8	вул. Некрасова, 2	43,6	нежитлове приміщення
9	вул. Супруна, 13	46,7	нежитлове приміщення
10	пров. Суджанський, 8 (підвал)	113	нежитлове приміщення
11	вул. Петропавлівська, 72 (підвал)	297,2	нежитлове приміщення
12	вул. Римського-Корсакова, 5	188	нежитлове приміщення
13	вул. Котляревського 1/1	247,4	нежитлове приміщення
14	пр-т М. Лушпи, 12 (у т. ч. підвал)	649,1	нежитлове приміщення
15	вул. Котляревського, 2/7	151,9	нежитлове приміщення
16	вул. Котляревського, 2/7 (підвал)	240,1	нежитлове приміщення
17	вул. Михайла Коцюба, 27	57,6	нежитлове приміщення
18	вул. Холодногірська, 35 (можлива оренда окремих кабінетів у будівлі КЮТ)	1759,2	нежитлове приміщення
19	вул. Нижньохолодногірська, 10	348,7	нежитлове приміщення
20	вул. Юрія Ветрова, 4/2	24,1	нежитлове приміщення
21	вул. Лікаря Івана Дерев'янка, 6	89,8	нежитлове приміщення
22	вул. Нижньохолодногірська, 8	116,4	нежитлове приміщення
23	вул. Петропавлівська, 123	108,9	захисна споруда
24	вул. Петропавлівська, 60	170,4	захисна споруда
25	вул. Богуна, 15	75	захисна споруда
26	вул. Пролетарська, 40	79,1	захисна споруда
27	вул. Пролетарська, 61	124,5	захисна споруда
28	вул. Нижньосиригівська, 59	115	захисна споруда
29	вул. Нижньосиригівська, 61	77	захисна споруда
30	вул. Олександра Олеса (Радянська), 1	114,5	захисна споруда
31	вул. Соборна, 32-б	160,5	захисна споруда
32	вул. Соборна, 38	93,4	захисна споруда

1301

33	вул. Герасима Кондратьєва, 46	104,3	захисна споруда
34	вул. Охтирська, 8	114,6	захисна споруда
35	вул. Охтирська, 10	120	захисна споруда
36	пр-т Т. Шевченка, 3	96,6	захисна споруда
37	пр-т Т. Шевченка, 3	100,6	захисна споруда
38	пр-т Т. Шевченка, 4	100,7	захисна споруда
39	пр-т Т. Шевченка, 4	100,5	захисна споруда
40	вул. Білопільський шлях, 26	160	захисна споруда

Додаток F

Таблиця 6: Перелік незадіяних земельних ділянок комунальної форми власності, які можуть бути передані в користування (станом на 06.02.19)

№ п/п	Адреса та кадастровий номер земельної ділянки	Площа, га
1	м. Суми, вул. Прикордонна, 5910136300:15:002:0033	1.8201
2	м. Суми, вул. Брянська, 1, 5910136600:03:006:0067	1.2726
3	м. Суми, вул. Брянська, 1, 5910136600:03:006:0068	1.3845
4	м. Суми, вул. Брянська, 1, 5910136600:03:006:0069	2.8063
5	м. Суми, вул. Брянська, 1, 5910136600:03:006:0071	0.133
6	м. Суми, вул. Брянська, 1, 5910136600:03:006:0072	9.4614
7	м. Суми, вул. Брянська, 1, 5910136600:03:006:0040	0.6938
8	м. Суми, вул. Брянська, 1, 5910136600:03:006:0043	12.9723
9	м. Суми, район заводу Центроліт, 5910136600:03:006:0035	1.9928
10	м. Суми, район заводу Центроліт, 5910136600:03:006:0030	3.9362
11	м. Суми, район заводу Центроліт, 5910136600:03:006:0036	17.5284
12	м. Суми, вул. Івана Піддубного, 5910136300:15:003:0068	0.1898
13	м. Суми, вул. Івана Піддубного, 5910136300:15:003:0067	0.7466
14	м. Суми, вул. Івана Піддубного, 5910136300:15:003:0069	0.48
15	м. Суми, вул. Космічна, 5910136600:03:002:0227	0.1805
16	м. Суми, проспект Курський, 6, 5910136600:03:002:0194	0.2326
17	м. Суми, вул. Прикордонна, 47, 5910136300:15:002:0056	10.0237
18	м. Суми, вул. Ковпака, 93, 5910136600:05:001:0042	0.8931
19	м. Суми, вул. Ковпака, 95, 5910136600:05:001:0044	0.8206
20	м. Суми, вул. Ковпака, 97, 5910136600:05:001:0043	0.8029

Таблиця 7: Кількісні та якісні показники ефективності реалізації (комунальне майно)

Показники	Од. виміру	2017 звіт	2018 очік.	2019 проект	2019/ 2018, %
Кількість приватизованих об'єктів комунальної власності	об'єкт	23	15	5	33,3
Загальна площа об'єктів комунальної власності, що приватизовані	тис. кв. м	3	1,9	0,44	23,2
Кількість договорів оренди комунального майна/ в т.ч. з розміром річної орендної плати 1 гривня	одиниць	487/60	470/57	470/57	100,0/100,0
в т.ч. по Пішанській сільраді	одиниць	3/0	3/0	3/0	100
Загальна площа об'єктів комунальної власності, що перебувають в оренді станом на кінець звітного періоду/ в т.ч. з розміром річної орендної плати 1 гривня	тис. кв. м	288,3/ 19,9	282,1/ 19,4	282,1/ 19,4	100,0/100,0
в т.ч. по Пішанській сільраді	тис. кв. м	168,8/0	168,8/0	168,8/0	100
Обсяг надходжень коштів до міського бюджету від приватизації комунального майна	млн. грн.	4,9	5,4	1	18,5
Обсяг надходжень до бюджету міста плати за оренду комунального майна	млн. грн.	20,5	21,5	20	93

Додаток 11

Таблиця 8 : Кількiснi та якiснi показники ефективностi реалiзацiї (земельнi дiлянки)

Показники	Од. вимiру	2017 звiг	2018 очiк.	2019 проект	2019/ 2018, %
Кiлькiсть укладених договорiв оренди земельних дiлянок з землекористувачами станом на кiнець перiоду, всього	одиниць	1691	1804	1825	101,2
в т.ч. по Пiщанськiй сiльрадi	одиниць	19	19	19	100
Площа землi, охопленої договорами оренди на кiнець перiоду, всього	га	755,7	769	774,2	100,7
в т.ч. по Пiщанськiй сiльрадi	га	147,8	147,8	147,8	100
Надходження орендної плати за землю до бюджету мiста	млн. грн.	108,9	105,6	108,7	102,9
Надходження земельного податку до бюджету мiста	млн. грн.	54,2	65,9	71,3	108,2
Плата за землю (разом) до бюджету мiста	млн. грн.	163,1	171,5	180	105
Кiлькiсть/площа проданих земельних дiлянок	од/кв. м.	5/11700	-	-	x
у тому числi через аукцiони	од/кв. м.	-	-	-	x
Надходження до мiського бюджету коштiв вiд продажу землi	млн. грн.	1,1	0,006	0,95	x
у т.ч. через аукцiони	тис. грн.	-	-	-	-

Таблиця 9: Правові та інституціональні умови

	Встановлені проблеми в сфері регулювання	Високий/ низький негативний вплив	Основний регулюючий орган	Можливість пом'якшення / поліпшення на місцевому рівні
№	Обмежений доступ МСБ до фінансово-кредитних ресурсів (зокрема, мікрофінансування і мікрокредитування) для започаткування бізнесу, підтримки інноваційних стартапів, бізнес-ініціатив у сільській місцевості, на територіях з високим рівнем безробіття тощо.	Високий	Національний Банк України, державні банки, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України	Загальнодержавний рівень Міський рівень
1	Діюча карально-репресивна модель податкового контролю насамперед в частині ризикоорієнтованості та прозорості процедур планування і проведення податкових перевірок.	Високий	Державна фіскальна служба України	Загальнодержавний рівень
2	Наявність законопроектів, які передбачають знищення спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності.	Низький	Верховна Рада України	Загальнодержавний рівень
3	Відсутність законопроекту про податок на виведений капітал.	Високий	Верховна Рада України	Загальнодержавний рівень
4	Валютні і фінансові бар'єри на шляху здійснення виробничої (зокрема, експортної діяльності) МСБ відповідно до зобов'язань України за Угодою про асоціацію з Європейським Союзом в частині забезпечення вільного руху капіталу.	Низький	Національний Банк України	Загальнодержавний рівень
5	Значний розмір адміністративних штрафів, які мають характер кримінальних покарань (ст. 8, 24 та 44 Закону України «Про державний нагляд і контроль нехарчової продукції»), невизначення штрафних санкцій у неоподаткованих мінімумах доходів громадян	Високий	Державна фіскальна служба України	Загальнодержавний рівень
6	Відсутність чіткого механізму взаємодій між МСБ і суб'єктами природних монополій та доступ до інженерних мереж (електро-, газо-, водо-, теплопостачання)	Високий	Антимонопольний комітет України	Загальнодержавний рівень

7	Відсутність високопрофесійної вузькоспеціалізованої структури фінансово-аналітичного моніторингу ризикоорієнтованих операцій	Низький	Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України	Загальнодержавний рівень
8	Відсутність упорядкованого діючого механізму застосування санкцій до суб'єктів господарювання: - строки давності для застосування фінансових санкцій до суб'єктів господарювання (у межах 6-18 місяців); -максимально допустимий (граничний) розмір фінансових та адміністративних санкцій за порушення у сфері господарської діяльності (крім митних і податкових порушень), якщо не доведено заподіяння шкоди конкретним особам або навколишньому середовищу; - єдиний порядок застосування санкцій (зокрема, рішенням органу державного нагляду (контролю) або рішенням суду) з урахуванням ступеня фактично існуючих ризиків і негативних наслідків від порушення законодавства;	Високий	Державна фіскальна служба України	Загальнодержавний рівень
9	Наявність розміру штрафних санкцій в планах діяльності та показниках для оцінки діяльності державних органів, їх посадових і службових осіб (зокрема, органів державного нагляду (контролю), органів податкового контролю тощо).	Високий	Державна фіскальна служба України, контролюючі органи	Загальнодержавний рівень

Таблиця 10: Динаміка зміни навантаження* на одне вільне робоче місце за різними галузями діяльності

Галузь	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Переробна промисловість	7	6	11	12	9	7	27	26	18	12	12	18	17	14	8	7
Добувна промисловість	67	5	54	1	5	3	4	8	24	13	23	73	72	83	21	19
Оптова й роздрібна торгівля	6	6	8	11	12	11	28	54	50	30	32	22	25	21	10	8
Охорона здоров'я	4	4	3	3	3	2	2	2	5	4	5	3	6	6	3	3
Освіта	9	9	7	8	10	16	14	33	25	49	27	9	11	13	5	4
Електроенергія	6	8	6	7	3	4	4	10	9	17	15	9	39	24	10	9
Тимч. розміщення й організація харчування	1	3	2	3	4	9	10	7	11	15	11	9	13	1	2	4
Транспорт	8	6	3	9	10	6	12	17	16	24	10	10	10	11	5	5
*навантаження - кількість претендентів на одне вільне робоче місце																

Таблиця ІІ: Ситуація з кваліфікованою робочою силою

Галузь	Можливі напрямки дій	
	Поточна ситуація з кваліфікованою робочою силою (наприклад, значна кількість/невелика нестача/невідповідність/перевищення попиту)	Прогнозована ситуація у майбутньому (наприклад, наприклад, значна кількість/невелика нестача/невідповідність/перевищення попиту)
сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	невелика нестача	невелика нестача
промисловість	невідповідність	невелика нестача
будівництво	невідповідність	невелика нестача

Коливання чисельності зайнятих працівників у галузі пояснюється сезонністю робіт, поліпшення ситуації можливе за рахунок зайнятості працюючих на інших допоміжних видах робіт, розширення спектру послуг без скорочення штату та переведення на скорочений режим роботи підприємств.

Тенденція до скорочення працюючих в цій галузі викликана загальними проблемами в економіці країни. Ситуація ускладнюється банкрутством підприємств (ВАТ «Селмі», ВАТ «Сумський м'ясокомбінат», ВАТ «Сумський фарфоровий завод», ВАТ «Центроліт», ВАТ «Сумський рафінадний завод», ВАТ «Снілкатобетон» тощо) та існуванням боргів по заробітній платі в бюджетуютьуючому підприємстві ПАТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання» і пов'язаних з ним підприємств. Поліпшення ситуації можливе за рахунок стабілізації виробничої діяльності ПАТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання», створення привабливих умов для інвестицій в промислову галузь, розширення та нарощування виробничих потужностей діючих підприємств.

Галузь характеризується сезонним коливанням виконуваних робіт, відповідно змінюється чисельність зайнятих працівників. Відтік робітничих кадрів спричинено також недостатнім рівнем заробітної плати, що робить роботу місяця непривабливою. Можливим шляхом вирішення проблеми є перегляд роботодавцями рівня оплати праці найманих працівників, забезпечення додаткових соціальних гарантій, що зменшить шіпінність кадрів та їх працевлаштуванням за кордоном.

оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	невелика нестача	невелика нестача	Нестача працівників викликана низьким рівнем оплати праці. Понад 8,0 тис. працюючих зайняті в галузі, третина з них отримують заробітну плату на рівні мінімальної. Можливим шляхом вирішення проблеми є перегляд роботодавцями рівня оплати праці найманих працівників, забезпечення додаткових соціальних гарантій, що зменшить плинність кадрів та їх працевлаштуванням за кордоном.
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	невелика нестача	невелика нестача	Галузь має тенденцію до розвитку в зв'язку з можливістю надання поштових послуг приватними фірмами, транспортні підприємства потребують працевлаштування водіїв. Можливим шляхом вирішення проблеми є перегляд роботодавцями рівня оплати праці найманих працівників, забезпечення додаткових соціальних гарантій, що зменшить плинність кадрів та їх працевлаштуванням за кордоном.
тимчасове розміщення й організація харчування	невелика нестача	невелика нестача	Підприємства цієї галузі залежать від сезонності надання послуг. В літній період потреби роботодавців у робочій силі різко зростають, але із закінченням сезону виникає проблема подальшої зайнятості працівників, які, наприклад, працювали, на літніх та виносних майданчиках. Можливим шляхом вирішення є працевлаштування студентської молоді на період літніх канікул, що буде їх стимулювати до самостійного заробітку.
фінансова та страхова діяльність	невелика нестача	невелика нестача	Фінансове обслуговування підприємств міста проводиться в основному філіями банківських установ, тому чисельність працівників в цій сфері досить незначна. Застосування електронних технологій при обслуговуванні клієнтів банків дозволило скоротити до мінімуму найманих працівників. Страхова діяльність пов'язана з ризиками фінансових втрат, які перевищують імовірну вигоду. Поліпшення ситуації можливе шляхом створення в місті привабливого бізнес-простору, зацікавленістю юридичних та фізичних осіб у послугах страхування за рахунок застосування нових напрямків роботи (медичне страхування) та гнучкої системи гарантій при настанні страхових випадків.
операції з нерухомим майном	невелика нестача	невелика нестача	Галузь чутлива до коливань на фінансовому ринку, ускладнень з кредитними послугами банків. Стабілізація з працевлаштуванням та розвитком галузі можлива за умови зростання гривні як валюти та її закріплення, створення привабливих кредитних послуг банківських установ, що може дати поштовх для розвитку ринку нерухомого майна.

державне управління й оборона: обов'язкове соціальне страхування	невелика нестача	невелика нестача	Чисельність працівників галузі регламентується нормативно-правовими актами уряду та профільних міністерств. Коливання чисельності працівників викликано реформуванням адміністративної системи управління. Зміни в оплаті праці службовців можуть стимулювати молодь до працевлаштування в цій галузі.
освіта	невелика нестача	невелика нестача	Зменшення працівників в закладах освіти викликано низьким рівнем оплати праці. Поліпшення ситуації можливе за умови реформування галузі, в т.ч. осучаснення заробітної плати для вчителів та викладачів.
охорона здоров'я та соціальна допомога	невелика нестача	невелика нестача	Реформування системи охорони здоров'я та надання медичних послуг спричинило зменшення зайнятих працівників. Зростає кількість лікарів, які надають послуги в приватних фірмах. Поліпшення ситуації можливе за умови осучаснення заробітної плати.
надання інших видів послуг	невелика нестача	невелика нестача	До цієї галузі можна віднести надання послуг з експлуатації житла, інжинірингу, проектних, охоронних послуг тощо. Коливання чисельності працівників у цих галузях має різні причини, але головною є низький рівень оплати праці. З майже 16,0 тис. працюючих кожний другий отримує заробітну плату на рівні мінімальної, а 12,3 % нижче мінімального рівня. Можливим шляхом вирішення проблеми є перегляд роботодавцями рівня оплати праці найманих працівників, забезпечення додаткових соціальних гарантій, що зменшить плинність кадрів та їх працевлаштуванням за кордоном.

Таблиця 12: Шляхи досягнення балансу між попитом на кваліфіковані трудові ресурси і можливостями працевлаштування в муніципальній освіті – системний аналіз

Переваги поточних методів	Рейтинги за важливістю (1-5)	Недоліки існуючих методів роботи	Рейтинги за важливістю (1-5)
Підготовка та перепідготовка за робітничими професіями та професіями, які сприяють самозайнятості	3	Після отримання робітничої спеціальності працівники не влаштовуються на роботу на підприємствах міста, шукають можливостей щодо працевлаштування в інших містах України, зокрема в м. Харків, Київ, або взагалі за межами країни.	5
Започаткування власної справи	3	Відсутність будь-якої звітності чи контролю за подальшим існуванням приватного підприємництва.	3
Навчання безробітних під замовлення роботодавців	4	Ризик можливого звільнення працівника у разі недотримання роботодавцем умов, на яких працевлаштувався працівник	4
Проведення ярмарок вакансій, семінарів з техніки пошуку роботи	5	Ризик можливого звільнення працівника у разі недотримання роботодавцем умов, на яких працевлаштувався працівник	4
Підвищення престижності робітничих професій внаслідок збільшення учнів професійно-технічних закладів освіти	5	Після отримання робітничої спеціальності випускники не влаштовуються на роботу на підприємствах міста, шукають можливостей щодо працевлаштування в інших містах України, зокрема в м. Харків, Київ, або взагалі за межами країни.	5

Таблиця 13: Як місцевість сприймається її мешканцями

Позитивні аспекти, очевидні сильні сторони нашої місцевості на думку мешканців	Ступінь важливості (1-5)	Негативні аспекти, очевидні СЛАБКІ сторони нашої місцевості на думку мешканців	Ступінь важливості (1-5)
Місто розташоване в басейні р. Псел та її притоків	5	Наявність якісного залізничного та автомобільного сполучення	5
Близькість розміщення до таких міст як Київ, Харків та Полтава надає місту логістичних переваг	5	Відсутність аналізу всієї містобудівної документації (м. Суми)	5
Зона родючих ґрунтів навколо міста формує потенціал для розвитку переробної промисловості в місті	5	Недостатке врахування громадської думки при плануванні і забудови території	4
Наявність стабільних джерел артезіанської питної води	5	Невідповідність заробітної плати рівню освіти фахівців	4
Високий рекреаційний потенціал	4	Неврахування програми по відновленню культурно історичної спадщини міста	4

Можливі дії, легкі для втілення	
Оновлення містобудівної документації: генерального плану, схеми зонування, детального плану території	Управління архітектури та містобудування
Започаткування принципу "Архітектурної гіпердемократії" (хабітат - комфортне містобудування)	Управління архітектури та містобудування
Мотивування громади у прийнятті участі в інструментарно партicipації	Департамент комунікацій та інформаційної політики
Встановлення комплексної системи відоспостереження в громадських місцях та місцях підвищеної небезпеки	Відділ інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення
Запровадження освітніх курсів з введення бізнесу (маркетинг, оподаткування та регуляторне середовище)	Департамент забезпечення ресурсних платежів

Відносно невисокий рівень забруднення повітря	4	Недостатня кількість площадок для проведення освітніх, спортивних, культурно-мистецьких заходів, коворкінг центрів та бізнес інкубаторів	5
Наявність природно-заповідного фонду	4	Відсутність системи відеоспостереження в місцях масового скопчення людей, в громадських місцях	5
Наявність фонду автентичних архітектурно-історичних пам'яток та пам'яток монументального мистецтва	4	Відсутність належної протипаварійної дорожньої інфраструктури	5
У центральній частині міста розміщені об'єкти історичної забудови	4	Засміченість прибережних смуг водних об'єктів, забруднення річок Псел та Сумка, неналежний стан водойм на території міста Суми	4

Комплексне навчання жителів міста щодо культурно-історичної спадщини та розуміння напрямкам розвитку міста	Управління стратегічного розвитку
Створення нових фотозон в місті	Департамент інфраструктури міста
Створення туристичного центру	Управління стратегічного розвитку
Створення інфраструктури для розвитку місцевого бізнесу (Центру підтримки бізнесу)	Департамент забезпечення ресурсних платежів

Наявність музеїв різного тематичного спрямування як пов'язаних з архітектурно історичною спадщиною	4	Висока ступінь зношення системи водовідведення та каналізації міста	4
Запровадження новачків в екскурсійному обслуговуванні	5	Відсутність механізмів стимулювання існуючих та новостворених підприємств	5
Потужний науковий потенціал краєзнавців міста	5	Недостатня якість обслуговування туристичних об'єктів	5
Широка мережа освітніх закладів та центрів підвищення кваліфікації	4	Несвоєчасне дотримання норм по благоустрою міста (догляд за рослинами, клумбами)	4
Наявність сучасних підприємств з новітніми технологіями виробництва готової продукції	5	Відсутність спеціалістів та інфраструктури для консультацій по веденню бізнесу та проєктів	5
Діє міська централізована система теплопостачання	4	Відсутність маркетингової стратегії міста	5

Стимулювання створення нових підприємств та робочих місць	Департамент забезпечення ресурсних платежів
Переклад туристичного інформаційного сайту на англійську та польську мову	Управління стратегічного розвитку
Розробка та впровадження маркетингової стратегії в рамках стратегії міста	Управління стратегічного розвитку
Програма комплексної модернізації системи водопостачання, водовідведення та очистки і повторного використання стічних вод для технічних цілей міста, полив газонів вулиць міста, збір попутних газів на очисних спорудах	Департамент інфраструктури міста
Розробка та запровадження механізму, надання пільгових кредитів для інноваційних виробників	Департамент забезпечення ресурсних платежів

У місті функціонує розгалужена водопровідна мережа	4	Відсутність туристичних центрів	5
Для забезпечення міста природним газом задіяна триступенева система газопостачання	4		
На одного мешканця м. Суми припадає в середньому 23 м2 житлової площі, що майже в три рази більше, ніж у середньому по Україні	4		
У місті функціонує спортивно-тренувальний Центр олімпійської підготовки з легкої атлетики	5		